

to cena 1 sekstariusza wyniesie blisko 1,6 asa; w Egipcie ptolemejskim keramion wina kosztował około 3 1/2 drachmy¹⁶. O oliwie wspomina jedynie Katon, który przyjmuje 2 asy za funt¹⁷, podczas gdy na wyspie Delos za metretes płacono w tym czasie od 12 do 20 drachm.

*

Z I wieku p.n.e. pochodzą zaledwie dwie ceny niewolników, przytoczone przez Cyserona, który za początkującego aktora zapłacił 1 000 sesterców, a za dziewczynę do prac domowych 150 denarów¹⁸.

W przypadku zboża tylko wartości uwzględnione w mowie przeciwko Werresowi mogą uchodzić za reprezentatywne. Inne wzmianki, to znaczy 6 1/3 asa za modius racji zboża ustawowo przysługującej plebsowi od roku 123 p.n.e., 5/6 asa za modius pszenicy określone jako *largitio*, oraz symboliczna cena z okresu głodu w roku 74 p.n.e., odbiegają od tak zwanego normalnego poziomu cen¹⁹. Zdaniem Cyserona ceny 1 modiusa w Azji i na Sycylii wahały się w granicach od 2 do 3 sesterców; pozostałe, to znaczy 3 1/2 sesterce i 4 sesterce za modius, traktuje w oparciu o zarządzenie senatu jako ceny oficjalnej²⁰.

Cen wina dotyczy dekret cenzorów Krassusa i Cezara, wydany w roku 89 p.n.e., który wyznacza maksymalny dopuszczalny poziom cen importowanego wina greckiego i amineńskiego, jak i wzmianka Diodora o 100 drachmach za amforę wina falerneńskiego i chioskiego²¹.

Z kolei Warron wspomina o sprzedaży drożdza za 3 denary, pawia za 59 denarów, osła za 60 000 asów oraz pary gołębi za około 200 sesterców. Funt wełny — według informacji Pliniusza Starszego — kosztował od 2 do 4 asów, gdy purpury violacea 100 denarów. O ile w czasach Katona za 100 denarów można było kupić togę, tunikę i buty, to u schyłku republiki, zdaniem Liwiusza, za togę i tunikę płacono 480 sesterców²².

O zarobkach wspomina się jedynie we fragmencie *de agri cultura* Katona, gdzie wynagrodzenie niewolnika wynosi 5 asów dziennie, a robotnika najemnego około 7 asów, zaś z połowy I wieku p.n.e. pochodzi wzmianka zachowana w mowie Cyserona w obronie aktora Roscjusza o zarobku w wysokości 12 asów²³.

¹⁶ Polib. II 15, XXXIV 8, 7—10; Varro IV 3, 11; Cato, *de agri cult.* 57. Zob. F. M. Heichelheim, *op. cit.*, s. 69; S. Mrozek, *Prix et rémunération dans l'Occident romain (31 av.n.è—250 de n.è)*, Gdańsk 1975, s. 16, przypis 17.

¹⁷ Cato *de agri cult.* 22, 3.

¹⁸ Cic. *pro Roscio com.* 28; *de pet. cons.* 8.

¹⁹ Liv. *Epit.* 60; Cic. *de leg. agr.* II 14; Plin. *NH* XVIII 3, 14.

²⁰ Cic. *Verr.* III 179.

²¹ Plin. *NH* XIV 95; Diod. XXXVII 3. 5.

²² Varro III 2, 5, III 6, 3, II 1, 14, III 7, 10; Plin. *NH* IX 138; Plut. *Cat.* IV 4; Liv. XLV 16, 4. Por. Plaut. *Men.* 208.

²³ Cato 56, 58; Cic. *pro Rosc. com.* 28. Zob. również Plaut. *Capt.* 724.